

Građansko novinarstvo: Amaterizam ili profesija novog digitalnog doba?

Sikirica, Sara

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:539926>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-12**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA

Sara Sikirica

**Građansko novinarstvo:
Amaterizam ili profesija
novog digitalnog doba?**

ZAVRŠNI RAD

Zagreb, 2023.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA
ODSIJEK ZA KOMUNIKOLOGIJU

ZAVRŠNI RAD

**Građansko novinarstvo:
Amaterizam ili profesija
novog digitalnog doba?**

Studentica: Sara Sikirica

Mentorica: doc. dr. sc. Jelena Jurišić

Sumentorica: dr.sc. Tamara Kunić

Zagreb, rujan 2023.

SAŽETAK

Samo do prije nekoliko desetljeća vijesti smo primali isključivo putem tradicionalnih medija kao što su tisak, radio i televizija. Novinarski posao izgledao je tako da su novinari odlazili na teren kako bi prikupili informacije te kako bi fotografirali i snimili događaje vrijedne medijske pažnje. Zatim bi sve prikupljene podatke pretvarali u priču koju bi potom provjeravali lektori i urednici, a naposljetku bi slijedio proces puštanja i distribuiranja priče u javnost. Međutim, napretkom digitalne tehnologije sve se promijenilo. Sada su svijetom medija prevladale društvene mreže koje omogućuju prijenos informacija jednim klikom, što je značajno skratilo proces proizvodnje vijesti. Većina nas u današnje vrijeme vijesti saznaje putem digitalnih platformi, uglavnom zbog njihove praktičnosti, ekonomičnosti i jednostavnosti. Novi tehnološki alati doveli su do toga da je novinarska struka doživjela svojevrsne promjene. Došlo je do razvoja novog fenomena nazvanog građansko novinarstvo, koji podrazumijeva da svatko tko posjeduje pametni mobitel i tko ima pristup internetu može objavljivati vijesti. Za profesionalne novinare to je značilo prihvaćanje činjenice da ne mogu znati sve informacije i dopuštanje građanima da budu njihove oči i uši. A za građane je to značilo da više ne moraju biti pasivni konzumenti medijskog sadržaja, nego aktivni sudionici javnog diskursa. Cilj ovog završnog rada je utvrditi kako građansko novinarstvo oblikuje medijsko okruženje i mijenja način na koji se informacije distribuiraju i konzumiraju. Zaključeno je da suradnja između građanskih i profesionalnih novinara može rezultirati bogatijim i sveobuhvatnijim novinarstvom koji bolje služi javnosti. Ovaj zajednički pristup može doprinijeti boljem razumijevanju događaja i poticanju javne rasprave o važnim temama.

Ključne riječi: *građansko novinarstvo, mediji, digitalni razvoj, internet*

ABSTRACT

Until a few decades ago, we received news exclusively through traditional media such as print, radio and television. Journalistic work consisted of journalists going to the field to gather information and to photograph and record events worthy of media attention. All of collected data would then be formed into a story that would later be checked by lectors and editors. After that the process of releasing and distributing the story to the public would follow. However, with the advancement of digital technology, everything has changed. Now the world of media has been dominated by social networks that allow the transfer of information with just one click, which shortened the news production process a lot. Most of us nowadays get our news through digital platforms, mainly because of their convenience, economy and simplicity. New technological tools have led to the journalistic profession experiencing a kind of change. There has been the development of a new phenomenon called citizen journalism, which implies that anyone who owns a smartphone and is connected to the Internet can publish news. For professional journalists, this meant accepting the fact that they cannot know all the information and allowing citizens to be their eyes and ears. And for citizens, this meant that they no longer had to be passive consumers of media content, but active participants in public discourse. The aim of this thesis is to determine how citizen journalism shapes the media environment and changes the way information is distributed and consumed. It was concluded that cooperation between citizen and professional journalists can result in more comprehensive journalism that better serves the public. This joint approach can contribute to a better understanding of events and stimulate public debate on important topics.

Keywords: *citizen journalism, media, digital development, internet*

SADRŽAJ

1. UVOD	2
2. POJAVA INTERNETA I NOVIH MEDIJA	3
2.1. Pojava interneta	3
2.2. Pojava novih medija	5
3. GRAĐANSKO NOVINARSTVO	6
3.1. Definiranje građanskog novinarstva	6
3.2. Povijest građanskog novinarstva.....	8
3.3. Vrste građanskog novinarstva.....	10
4. ZNAČAJ GRAĐANSKOG NOVINARSTVA.....	11
4.1. Odnos profesionalnog i građanskog novinarstva.....	11
4.2. Utjecaj građanskog novinarstva na profesionalno novinarstvo.....	13
4.3. Istraživanja o građanskom novinarstvu	14
4.4. Etika građanskog novinarstva	17
5. ZAKLJUČAK.....	19
LITERATURA	20

1. UVOD

Digitalni razvoj doveo je do značajnih promjena u medijskom okruženju 21. stoljeća. Pojava interneta uvelike je promijenila dotadašnji način komunikacije i djelovanja medija. Tradicionalni su se mediji, kako bi opstali u novom digitalnom okruženju, morali prilagoditi novijem dobu i odgovoriti na zahtjeve tehnološki evoluirane publike. Osim načina komunikacije, promijenio se i način na koji korisnici konzumiraju medije. Sve češće su se počeli pojavljivati korisnici koji žele imati aktivnu ulogu u kreiranju medijskog sadržaja, čime dolazi do pojave nove forme kao što je građansko novinarstvo (Peruško, 2011).

Građansko novinarstvo postoji već dugi niz desetljeća, međutim svoj je procvat i veću primjenu doživjelo pojavom interneta, i to ponajprije pojavom društvenih mreža i pametnih telefona. Građanima je razvojem internetske i mobilne tehnologije omogućeno da nesmetano i u bilo kojem trenutku bilježe svakodnevne događaje vrijedne objavljivanja te da potom taj sadržaj distribuiraju na društvenim mrežama. Veću primjenu takvog novinarstva potaknuo je i razvoj interaktivnih funkcija interneta, što je omogućilo građanima da sudjeluju u oblikovanju vijesti (Kunić, Zgrabljic Rotar, 2011). Prema tome, danas tradicionalni mediji više nisu jedini način informiranja te im veliku konkurenciju čine alternativni izvori vijesti kao što su blogovi, podcasti, audiovizualni isječci te društvene mreže. Kao što je i poznato, takve sadržaje kreiraju prosječni građani te na taj način preuzimaju ulogu novinara, ali na amaterski način (Dwivedi, 2013). Upravo u tome mnogi znanstvenici uočavaju nedostatke kod ovakve vrste novinarstva. S obzirom na činjenicu da informacije koje su nam pružili prosječni građani nisu detaljnije analizirane te im se nije provjerila točnost i pouzdanost, teško je odrediti je li građansko novinarstvo pozitivno ili negativno utjecalo na daljnji razvoj novinarstva kakvo poznajemo danas.

U prvom dijelu ovog rada osvrnut ću se na same početke interneta i transformaciju koju je internet napravio tradicionalnim medijima. U drugom dijelu osvrnut ću se na ključne promjene u klasičnom novinarstvu koje su se dogodile uslijed digitalnog razvoja, a to je pojava građanskog novinarstva. U daljnjim odlomcima ovog rada više ću se posvetiti definiranju pojma građanskog novinarstva, njegovoj povijesti, odnosu tradicionalnog i građanskog novinarstva te naposljetku njegovoj ulozi i utjecaju, ali i etici.

2. POJAVA INTERNETA I NOVIH MEDIJA

Nedugo nakon pojave radija i televizije, koji su pomalo „poljuljali“ popularnost i utjecaj tiskanih medija, pojavila se još jedna „prijetnja“ za tradicionalno novinarstvo, internet. Internet kao multimedijalna globalna mreža kojom se danas koristi gotovo svaka osoba, nastao je šezdesetih godina prošlog stoljeća (Albirini, 2008:49).

2.1. Pojava interneta

Nakon Drugog svjetskog rata Zapad se usredotočio na razvijanje tehnologija i znanosti s ciljem osiguravanja političke i ekonomske moći. Tako su se između ostalog usredotočili na razvijanje interneta s ciljem osiguravanja stabilne komunikacijske mreže za one organizacije koje su se bavile istraživanjima vezanim za obranu. Ono što ga je razlikovalo od tradicionalnih medija bila je mogućnost međusobne povezanosti, interaktivnosti i učinkovitosti (Albirini, 2008:50).

Ranih 1960-ih godina, tijekom Hladnog rata, Sjedinjene Američke Države osnovale su Agenciju za napredne istraživačke projekte (ARPA) kako bi potaknule istraživanje i inovacije. ARPANET, preteča modernog interneta, prva je mreža koja je uvela prijenos informacija mrežom u obliku manjih paketa. U početku je povezivao akademske i istraživačke institucije, uključujući Harvard, MIT, Carnegie Mellon, Case Western Reserve i Sveučilište u Illinoisu u Urbani. U roku od šesnaest mjeseci proširio se na više od deset lokacija s procijenjenih 2.000 korisnika i više ruta za prijenos informacija pomoću paketnog prebacivanja (Cohen-Almagor, 2011:49).

Godine 1974. Vint Cerf i Robert Kahn razvili su protokole TCP/IP, označavajući ključnu prekretnicu u povijesti interneta. Internet je nastavio rasti i prešao u komercijalnu fazu sredinom 1980-ih godina. Privatne telekomunikacijske tvrtke uključile su se u igru, a mreža NSFnet igrala je važnu ulogu u proširenju mreže. 1989. godine Tim Berners-Lee predložio je World Wide Web (WWW), uključujući hiperlinkove, hipertekst i distribuirani sustav povezanih dokumenata, revolucionarni pristup informacijama. S početka 1990-ih godina, Internet je doživio brz rast i ekspanziju. Broj korisnika i web stranica dramatično se povećao. U 1992. godini broj Internet korisnika dosegao je 1 milijun, s gotovo 50 web stranica. U 1993. godini bilo je 623 web stranica, a do kraja godine bilo je 2,1 milijuna korisnika (Cohen-Almagor, 2011:54).

Do kraja 1990-ih godina, Internet se etablirao kao središnje mjesto za komunikaciju, informacije i poslovanje, postao je neizostavan dio svakodnevnog života za mnoge ljude. To je otvorilo vrata za mreže dijeljenja datoteka, stvaranje i dijeljenje fotografija i videa te izgradnju društvenih mreža. Kroz razvoj popularnih usluga poput Facebook-a, Twitter-a i YouTube-a, Internet je postao središnji dio modernog društva i komunikacije (Cohen-Almagor, 2011:57).

McQuail ističe da internet svoj uspjeh postiže zbog iznimno širokog dosega, ali i zbog samih svojstava internetskog medija kao takvog. Navodi kako internet ima svojstvene karakteristike koje ga čine posebnim, a to su sličnost s istinom, vizualni i emocionalni utjecaj te izravan i trenutni prijenos informacija (McQuail, 2013:172). Konačni cilj interneta bio je objediniti postojeće tradicionalne medije koji će predstavljati decentralizirani i nekontrolirani izvor informacija, kao i spajanje u jednu veliku globanu mrežu. Postojao je opravdani strah da će jedan takav medij kao što je internet uvelike smanjiti djelovanje i utjecaj dotadašnjih tradicionalnih medija. „Danas, na početku 21. stoljeća opet je vrijeme za promjene. Povijest se očito ponavlja jer je stiglo novo tehnološko čudo, digitalna platforma koju zovemo internet. Međutim, sad su ugrožene pozicije svih tradicionalnih medija, dojučerašnje su paradigme srušene, ali nove još nisu stasale. Ipak, već je potpuno jasno tko se penje, a tko pada. Svaki tradicionalni medij, ako želi opstati, mora se i promijeniti” (Frtalić, Mučalo, 2011:45). Međutim, to nije bio slučaj. Sva tri tradicionalna medija uspješno su se prilagodila novonastalom medijskom okruženju te se oslonila na internet iskorištavajući sve njegove prednosti.

U prilog tome govori Reutersov *Digital News Report* iz 2023. godine, najveće istraživanje u svijetu koje istražuje navike upotreba vijesti na uzorku od 2000 ljudi koji prate vijesti i koji imaju pristup internetu. Istraživanje pokazuje da su od 2018. godine društvene mreže postale prevladavajući izvori informacija, međutim to se razlikuje po zemljama i dobnim skupinama. Pokazalo se da u Hrvatskoj većina ispitanika svoje vijesti pronalazi putem interneta, međutim još uvijek je najveći izvor individualnih medija televizija, posebno kod starije publike (Reuters Institute, 2023). Brojke su pokazale da tjedni doseg za televiziju iznosi 44%-50% na najgledanijim televizijskim kanalima (*RTL, HRT i Nova TV*), za radio iznosi 14%-17% na najslušanijim radijskim postajama (*Narodni radio i Otvoreni radio*), a za tisak iznosi 15%-31% u najčitanim novinama (*Večernji list, Jutarnji list i 24 sata*). Što se tiče elektroničkih publikacija, brojke su pokazale da tjedni doseg najčitanijeg portala u Hrvatskoj, *Index.hr* – a, iznosi 51%. Nakon toga slijedi portal *24 sata* sa 46%, a zatim portal *Dnevnik* s 34% (Reuters Institute, 2023).

2.2.Pojava novih medija

U razdoblju pojave interneta mediji su neprestano prolazili kroz tehnološke, institucionalne i kulturne promjene i razvoj. Tako je nastao 1980-ih godina skovan izraz "novi mediji" koji se odnosi na razdoblje u kojem su mediji i društvena komunikacija doživjeli značajne promjene. Različiti faktori, kao što su prijelaz iz moderne u postmodernu eru, globalizacija, rast konzumerističkog društva, samo su neke od promjena koji su snažno utjecale na pojavu i razvoj novih medija. Novi mediji su bili shvaćeni kao posljedica novih vremena, zbog čega se njihova pojava doživljavala kao dio epohalnih promjena. Ukratko, izraz "novi mediji" podrazumijeva sveobuhvatne promjene koje su se dogodile u medijima, a koje su bile rezultat kompleksne kombinacije društvenih, tehnoloških i kulturnih faktora (Lister i sur., 2009:11).

Dakako, veliku ulogu u tom procesu odigrala je pojava interneta koji je bio, a i dalje jest glavna platforma koja je omogućila djelovanje novih medija. Kao što je spomenuto, tradicionalni mediji morali su se prilagoditi pojavi interneta zbog čega je i došlo do pojave novih medija. Tako je danas na internetu moguće pronaći konvergirane tradicionalne medije kao što su internetski portali (konvergencija tiska), radio na zahtjev i radijski uživo prijenosi na internetu (konvergencija radija) te televizija na zahtjev i televizijski uživo prijenosi na internetu (konvergencija televizije) (Zgrabljčić Rotar, 2017:63).

Novinarska struka je vrlo brzo prepoznala kvalitete interneta i njegovu mogućnost da brže, efikasnije i jeftinije prenosi informacije koristeći ga svakodnevno pod nazivom „online mediji“. Prema Brautoviću (2011:13) online medije definiramo kao „web stranice kojima je svrha informiranje korisnika, i to neovisno o tome radi li se o informativno-političkom, zabavnom ili nekom drugom sadržaju te neovisno o tome radi li se o digitalnom izdanju klasičnih medija ili o novom mediju.“

Temeljna prednost online medija očituje se u tome što ne postoje nikakva vremenska i prostorna ograničenja, a pojava društvenih mreža i razvoj mobilne industrije to je i potvrdila. Danas je moguće u bilo kojem trenutku s bilo kojeg mjesta pregledavati medijski sadržaj samo upotrebom mobilnih uređaja. Osim toga, online mediji imaju i globalni doseg, a novosti se mogu prenositi neposredno nakon ili čak tijekom određenog događaja (Brautović, 2011).

Može se reći da je prelazak u digitalno doba medijima otvorio cijeli niz novih mogućnosti. U tom procesu digitalizacije, razna promjene dogodile su se i u novinarstvu. Novinari više nisu jedini prijenosnici vijesti i informacija. Društvene mreže i interaktivni potencijal interneta

omogućio je korisnicima da podijele svoje iskustvo i iskažu svoje mišljenje. Više nije zastupljena jednostrana komunikacija karakteristična za tradicionalne medije, nego je sve učestalija dvosmjerna komunikacija između publike i novih medija. Prema tome, informacije više ne dolaze jednostrano prema publici, nego se događa komunikacija između medija i publike. Tako je s vremenom došlo do pojave nove forme kao što je građansko novinarstvo (Mučalo, Šop, 2008:52).

3. GRAĐANSKO NOVINARSTVO

Sve učestalije korištenje interaktivnih funkcija interneta, kao i mogućnost objavljivanja sadržaja s lica mjesta putem mobitela populariziralo je pojavu nazvanu građansko novinarstvo. Građanima je takva vrsta sudjelovanja omogućila podizanje glasa o važnim temama, a novinarima i medijima je pružila drugačiji način djelovanja od dosadašnjeg (Mučalo, Šop, 2008:54).

3.1. Definiranje građanskog novinarstva

Građansko novinarstvo, najjednostavnije rečeno, predstavlja pojam u medijima koji se odnosi na novinarske aktivnosti prosječnih građana. Taj se pojam razvijao usporedno s rastom interaktivnih funkcija na internetu te s razvojem društvenih mreža. Međutim, svojim karakteristikama građansko novinarstvo znatno odstupa od načela i karakteristika klasičnog novinarstva. „Građanski medij“ je pojam koji se često koristi kada se objašnjava građansko novinarstvo. Dwivedi (2013:8) u svom radu navodi kako je taj pojam skovala kolumbijska sveučilišna profesorica Clemencia Rodriguez, koja ga je definirala kao transformativne procese koji se ostvaruju unutar sudionika i njihovih zajednica. Građanski mediji odnosi se na načine na koje i publika može postati sudionikom medija, koristeći različite resurse. Moderno razdoblje sa sobom je donijelo različite medijske tehnologije koje su postale temelj za sudjelovanje građana. Kako navodi Dwivedi (2013:9), pojava sadržaja koji generiraju građani odgovor je na mainstream tradicionalne medije, koji su često zanemarivali interes javnosti i njihove potrebe te pristrano prikazivali vijesti.

Mnogi znanstvenici pružili su različite definicije građanskog novinarstva. Različita okruženja za građansko novinarstvo pridonijela su raspravi o tome tko su građanski novinari i

što je to zapravo građansko novinarstvo. Neki smatraju da su građanski novinari „neplaćena verzija profesionalnih novinara“ koji ipak poštuju pravila struke, dok drugi tvrde da su građanski novinari oni koji nemaju vremena u potpunosti prenijeti vijest, ili oni kojima nedostaju tehničke sposobnosti za stvaranje koherentne priče. Također, neki znanstvenici ističu da su građanski novinari zapravo samo obični ljudi koji su slučajno prisutni kada se događaju izvanredni događaji i stoga su jednostavno slučajni promatrači. Postoji još jedna ključna točka rasprave u definiranju građanskog novinarstva, a to je argument da ono može biti građansko samo ako se odvija izvan struktura mainstream medija. Međutim, postalo je sve teže razmatrati građansko novinarstvo odvojeno od tradicionalnog novinarstva zbog porasta platformi društvenih medija. Građanski sadržaj se tako pojavljuje uz profesionalne vijesti u hibridnim informacijskim prostorima koji se nužno ne razlikuju (Wall, 2019:3).

Allan (2013:9) građansko novinarstvo opisuje kao vrstu reportaže u prvom licu u kojoj pojedinci preuzimaju ulogu profesionalnog novinara kako bi sudjelovali u stvaranju vijesti, a najčešće u vrijeme određene krize ili katastrofe. Oni će u većini slučajeva koristiti svoje mobilne telefone kako bi snimili fotografiju ili video događaja, napisali tweet ili objavu koja opisuje njihovo okruženje i iskustva kako bi informirali i povezali se s drugim ljudima.

Ideja građanskog novinarstva je da ljudi koji nisu obrazovani da budu profesionalni novinari preuzimaju tu ulogu te pridonose u kreiranju medijskog sadržaja koristeći se metodama suvremene tehnologije. To znači da građani sami informiraju širu javnost o problemima s kojima se suočavaju u svojoj lokalnoj zajednici, ali i šire. Također se nezadovoljstvo mainstream medijima često navodi kao razlog za pokretanje vlastitih publikacija i dijeljenje vlastitog sadržaja vijesti. Građansko novinarstvo omogućilo je ljudima da podignu svoj glas o onome za što smatraju da treba obratiti više pozornosti (Miller, 2019:15). Ti se ljudi, dakle, nazivaju građanskim novinarima. Građanski novinari mogu se definirati kao pojedinci, koji nisu školovani profesionalci, ali unatoč tome mogu izvještavati o događajima u svojoj okolini i lokalnoj zajednici. Novinari građani ili reporteri amateri nisu ništa drugo nego opća publika, odnosno gledatelji, čitatelji i slušatelji „mainstream“ medija (Noor, 2016:55).

Iako postoji mnogi koji smatraju da je građansko novinarstvo dobra dopuna profesionalnom novinarstvu, postoje mnogi znanstvenici koji se s time ne slažu. Jedan od njih je i Andrew Keen, koji kaže: "obični pristup kompjuteru i internetu ne pretvore vas u ozbiljnog novinara, kao što vas ni posjedovanje kuhinje ne pretvara u izvrsnog kuhara" (Keen, 2007:47). Smatra da su većina novinara amatera anonimni, samoreferentni pisci koji ne postoje da bi izvještavali o vijestima, već da bi širili tračeve, senzacionalizirali političke skandale, prikazivali neugodne

fotografije javnih osoba i poveznice na priče ili teorije zavjere. Prema Keenu, građanski novinari jednostavno nemaju resursa za to da nam donose pouzdane vijesti. Nedostaje im ne samo stručnost i novinarska obuka, nego i veze te pristup informacijama.

Građansko novinarstvo poznato je i kao participativno novinarstvo. Međutim, neki znanstvenici različito definiraju ova dva pojma. Za Thurmana i Hermidu (2010:3) građansko novinarstvo predstavlja sve oblike sudjelovanja građana bez kontrole i suradnje s medijima (osobni blogovi, objave na osobnim profilima na društvenim mrežama). S druge strane participativno novinarstvo predstavlja sudjelovanje građana koji su na neki način pod kontrolom medijskih organizacija (fotografije građana korištenih u medijske svrhe, komentari građana na informativnim portalima). Postoje razni drugi izrazi koji se koriste za građansko novinarstvo kao što su "javno novinarstvo", "samostalno novinarstvo", "mrežno novinarstvo", "novinarstvo otvorenog koda", "kolaborativno novinarstvo," "masovno novinarstvo", "zajedničko novinarstvo", "mrežni mediji" i tako dalje. Ovi oblici novinarstva povezani su s "građanskim novinarstvom", ali svaki je jedinstvena vrsta koja je evoluirala iz veće obitelji društvenih medija (Noor, 2016:55).

Prema članku Rabie Noor iz 2016. godine jednu od prihvaćenih definicija građanskog novinarstva iznijeli su Bowman i Willis (2003:9). Oni definiraju građansko novinarstvo kao čin neprofesionalaca koji imaju aktivnu ulogu u procesu prikupljanja, izvještavanja, analiziranja i širenja vijesti i informacija. Namjera sudjelovanja građana je pružiti točnu, neovisnu, pouzdanu, široku i relevantnu informaciju koje demokracija zahtijeva. Ova definicija pokriva sve moguće aktivnosti građanskih novinara koje postoje, a njihova namjera je pružiti neovisne, pouzdane, točne i relevantne informacije za društvo.

3.2. Povijest građanskog novinarstva

Mnogi smatraju da je građansko novinarstvo nastalo tek s pojavom interneta, ali pokazalo se da to ipak nije tako novi koncept. Pojavu građanskog novinarstva povezujemo s nastankom moderne građanske države, građanske javnosti i tiskanih medija. Ključni elementi koji su pridonijeli stvaranju građanskog novinarstva bili su razvoj administrativnog aparata, povećanje poreza i državne regulacije te procvat kafića i salona koji su učenim ljudima bili mjesto za rasprave i iznošenje vlastitih stajališta. Isto tako jedan od važnijih elemenata bio je i razvoj tiska. Kroz povijest se građansko novinarstvo očitovalo u drugačijim oblicima od onih danas. Kada je usvojen Prvi amandman Ustava SAD-a, zakon o slobodi tiska odnosio se na slobodu

objavljivanja bilo čega korištenjem tiskarskog stroja, a ne na slobodu institucija koji se bave izdavačkom djelatnošću. Tiskari u to vrijeme nisu objavljivali isključivo novine, nego su umjesto toga, kako bi financijski preživjeli, većinu posvetili tiskanju materijala za one koji plaćaju. Novine i pamfleti američkog revolucionarnog doba bili su pretežno stranački usmjereni, a to su postali još više na prijelazu stoljeća. Bavili su se malim prikupljanjem vijesti i umjesto toga bili su uglavnom nositelji mišljenja (Dwivedi, 2013:9). Pojavljivali su se „fanzini“ koje su objavljivali novinari amateri, najčešće ljubitelji određenog umjetničkog žanra i socijalistička "samoizdavaštva", koje su izdavali oni koji se nisu slagali sa političkim okolnostima u svojoj državi (Brlek, 2009).

U to vrijeme radio i televizija su imali iznimno dominantnu ulogu. Tada su se tradicionalni mediji smatrali slobodnim prostorom gdje zainteresirana javnost može imati riječ. Međutim mogućnost građana da se izraze bila je još uvijek ograničena na vrlo uzak prostor – u rubrikama gdje su se objavljivala pisma čitatelja ili prilikom telefonskih poziva (Mučalo, Šop, 2008:55).

Međutim, s pojavom interneta i razvojem digitalne tehnologije građansko novinarstvo je postalo onakvo kakvim ga poznajemo danas. Digitalne tehnologije učinile su građansko novinarstvo privlačnim i korisnim. Internet i moderne tehnologije, kao i kvalitetni mobilni uređaji su neki od čimbenika koji su običnog čovjeka učinili sudionikom procesa prikupljanja i objavljivanja vijesti. Iz dana u dan sve se više fotografija, videozapisa, komentara i informacija koje su prikupili građani kreću društvenim mrežama i portalima (Mučalo, Šop, 2008:54).

Razvoj modernog građanskog novinarstva povezuje se s terorističkim napadom na Svjetski trgovački centar u New Yorku, kada je većina građana koja je svjedočila tom tragičnom događaju svojim mobilnim uređajima zabilježila trenutke katastrofe, a potom podijelila na društvenim mrežama (Mučalo, Šop, 2008:52). Također posebno su ilustrativne reportaže o elementarnim nepogodama i nesrećama, otkrivajući na najupečatljiviji način važnost građanskog novinarstva. Još 2004. godine, u vrijeme tsunamija u Šri Lanki, zabilježeno je da su za 24 sata stigle fotografije i snimke od turista koji su bili „naoružani kamerama“ (Stamenković, Milenković, 2014:639).

Između ostalog, blogovi su počeli igrati važnu ulogu kasnih 1990-ih jer su svakome omogućavali da dijele informacije i svoja stajališta. Sve je to natjeralo tradicionalne medije da se počnu prilagođavati. Uspon građanskog novinarstva nije samo posljedica tehnoloških mogućnosti već se tu pojavljuju i mnogi drugi faktori, kao što je novčana naknada, težnja za osobnim istraživanjem, povezanost s pojedincima koji su naklonjeni toj vrsti komunikacije i

slično (Stamenković, Milenković, 2014:633). Brlek (2009) smatra da će građansko novinarstvo biti prisutno u društvu ukoliko je srednja klasa dobro razvijena, ako raspolaže tehnološkim kapacitetima, ako publika nije zadovoljna tradicionalnim medijima te ako ima želju da je se čuje i sluša.

3.3. Vrste građanskog novinarstva

U knjizi *Citizen Journalism Guidelines*, Mare i suradnici (2018:6) navode nekoliko vrsta građanskog novinarstva:

- *institucionalizirano građansko novinarstvo* - odnosi se na onu vrstu građanskog novinarstva koje ima oblik organizacijske strukture ili ograničavajuće sposobnosti, zajedno s vanjskim ograničenjima;
- *neinstitucionalizirano građansko novinarstvo* - stavlja pojedinca u središte prakse; podvrgava se različitim oblicima društvenog umrežavanja, gdje privatni građani koriste kombinaciju platformi za stvaranje sadržaja i njegovo širenje;
- *poluneovisno građansko novinarstvo* - uključuje građane koji na neki način doprinose postojećim profesionalnim stranicama s vijestima; npr. čitatelji objavljuju svoje komentare uz priče koje su napisali profesionalni novinari, web stranice s vijestima (*Herald, DailyNews* i *NewsDay*) na koje se čitatelji prijavljuju kako bi mogli objavljivati sadržaj;
- *neovisno građansko novinarstvo* - uključuje građanske novinare koji su potpuno neovisni o tradicionalnim, profesionalnim novinskim kućama; to su npr. privatni blogovi na kojima pojedinci izvještavaju o događajima u svojim zajednicama ili nude komentare o aktualnim problemima.

Singer i suradnici u knjizi *Participatory Journalism* (2011) također navode različite načine sudjelovanja građana. Kategorizacija je nastala prije 12 godina, pa je u određenoj mjeri zastarjela te su neki od oblika jednostavno nestali ili se pretočili u neki drugi oblik sudjelovanja amatera u produkciji medijskog sadržaja, no većina oblika participacije građana i dalje postoji, pogotovo u digitalnim medijskim prostorima. Singer i ostali (2011:17) tako razlikuju:

- *blogove* – blogovi koje su izradili korisnici u organizaciji novinskih web stranica,
- *građanske medije* – korisničke fotografije, video zapisi, zvučni zapisi objavljeni u medijima,

- *priče građana* – pisani podnesci čitatelja o aktualnim temama, uključujući prijedloge za vijesti koje potom odabiru i uređuju novinari za objavu,
- *kolektivne intervjuje* – intervjui gostiju s pitanjima koje postavljaju čitatelji, a koje obično moderira profesionalni novinar,
- *komentare* – osvrti na članke ili druge online stavke, koje korisnici obično šalju ispunjavanjem obrasca na dnu stavke,
- *hijerarhije sadržaja* – vijesti rangirane prema ocjenama publike, često na temelju najčitanijeg sadržaja,
- *forume* – rasprave koje vode novinari o aktualnim pitanjima; internetske stranice na kojima se pokreću debate o raznim temama na inicijativu građana,
- *ankete* – aktualna pitanja novinara; od korisnika traže višestruki izbor ili binarni odgovor, a pružaju trenutne i kvantificirane povratne informacije korisnicima,
- *društvena umrežavanja* – distribucija poveznica na priče putem platformi društvenih medija

4. ZNAČAJ GRAĐANSKOG NOVINARSTVA

Potencijal građanskog novinarstva vidljiv je u mogućnosti da ono nadopunjuje profesionalno novinarstvo pružajući dodatne informacije i perspektive, mogućnost brzog reagiranja na događaje, pružajući uvod u lokalne probleme. Međutim, važno je naglasiti da je profesionalno novinarstvo i dalje ključno za detaljnije analize i za kvalitetno novinarstvo (Turčilo, 2014:164).

4.1. Odnos profesionalnog i građanskog novinarstva

Najveća prednost novijih medija leži upravo u interaktivnosti koja tjera tradicionalne medije da se prilagođavaju željama publike. Zadnjih nekoliko desetljeća došlo je do porasta aktualnosti i relevantnosti građanskog novinarstva zbog sve veće popularnosti blogova i društvenih mreža, što je dovelo do toga da se autoritet tradicionalnih medija u stvaranju „agenda settinga“ malo poljuljao. Novinari i medijske ustanove više ne predstavljaju jedini put preko kojih konzumenti dolaze do željenih informacija, budući da razvojem digitalne tehnologije svatko ima mogućnost pristupa javnim debatama (Stamenković, Milenković, 2014:634). Blogovi, forumi i društvene mreže predstavljaju virtualni prostor u kojem se ubrzano razvija javna komunikacija često preuzimajući formu novinarstva.

Nesporno je da je građansko novinarstvo na neki način utjecalo na razvoj i promjenu tradicionalnog, ali i dalje postoje značajne razlike među njima. Najveća razlika leži u tome što građanski novinari ne odgovaraju nikome, nisu vezani nikakvim ugovorom i nemaju vlasnika. Ta činjenica se može smatrati prednošću s obzirom da oni ne moraju strahovati od otkaza, smanjenja plaće ili bilo kakvih drugih posljedica ukoliko objave sadržaj koji se ne sviđa vladajućima. Građanski novinari ne djeluju u okviru formalne strukture redakcije, već se novinarstvom bave s bilo kojeg mjesta gdje je moguće i gdje im odgovara. Nadalje, vrlo su korisni u slučajevima udarnih vijesti, kada je brzina od ključne važnosti. Njima je uglavnom dovoljan samo mobitel s kojeg mogu objaviti željene informacije na društvene mreže u vrlo kratkom vremenskom roku. Ono što građanske novinare razlikuje od profesionalnih je i korištenje amaterskih multimedijских uređaja te osnovno uređivanje. Profesionalni novinari uglavnom imaju kvalitetnije uređaje i programe u kojima mogu uređivati podatke. Nadalje, građanskim novinarima su informacije često neprovjerene. Riskantno je potpuno se osloniti na njihove informacije, s obzirom da oni uglavnom ne poštuju pravila višestrukog provjeravanja činjenica. Stoga je uvijek potrebno takve informacije dodatno provjeravati. Također, u većini slučajeva građanski novinari nisu plaćeni za posao koji odrađuju (Mare i sur., 2018:7).

Iako postoje različita viđenja i nesuglasica između profesionalnih novinara i građanskih novinara, sve je češće razmišljanje da bi se trebalo težiti zajedničkom surađivanju kako bi se postigla što bolja kvaliteta. Građanske novinare nitko ne kontrolira, objave im nisu uređivane ili „uljepšane“ već realno prikazuju stvarnost. Osim toga, klasično novinarstvo je često ograničeno resursima i brojem slobodnih novinara, a ponekad je nemoguće pokriti sve događaje i izvore informacija. Bitna odrednica građanskog novinarstva ogleda se u činjenici da ono može biti dopuna profesionalnom izvještavanju, kao i pokazatelj koje teme bi bilo potrebno detaljnije istražiti (Turčilo, 2014:164). Također, predstavlja važan alat za stvaranje realne i objektivne slike svijeta.

Kao što je već spomenuto, najveća razlika između tradicionalnog i građanskog novinarstva je u tome što je građansko novinarstvo u potpunosti neovisno o pritiscima, utjecaju, imperativu vlasnika, ali i o svim drugim ograničenjima s kojima se susreće tradicionalno novinarstvo. Današnji masovni mediji uglavnom su u privatnom vlasništvu, a glavni pokretač im je profit. Ta činjenica masovne medije dovodi u poziciju u kojoj su „svezanih ruku“ i u kojoj nemaju puno slobode prilikom objavljivanja sadržaja. Budući da uvelike ovise o oglašivačima, koji im mogu uskratiti financijsku podršku ukoliko im se njihova uređivačka politika ne sviđa, masovni mediji moraju biti pažljivi prilikom odabira tema koje obrađuju. Iz te perspektive, gdje je

građansko novinarstvo imuno na takve pritiske, postoji velika važnost surađivanja ovih dviju spomenutih kategorija (Stamenković, Milenković, 2014:644).

4.2. Utjecaj građanskog novinarstva na profesionalno novinarstvo

Mogućnost da svi sudjeluju u kreiranju vijesti, da svatko bude izvor informacija, da svatko može komentirati ono što novinar napiše, ujedno predstavlja i veliki izazov, ali i blagoslov za novinarstvo. Dijeljenje vijesti i komentiranje članaka mogu utjecati na medije, novinare, korisnika koji sudjeluje u ovim aktivnostima, ali i one koji naiđu na te komentare. Utjecaj je dalekosežan i zasigurno može imati i pozitivne i negativne posljedice. Važno je naglasiti da je građansko novinarstvo utjecalo na odnos između profesionalnih novinara i građana novinara pa je došlo do podjele na dvije strane. Profesionalni novinari educirali su se za posao koji rade te ga nastoje obaviti kao profesionalci. Uglavnom se trude izvještavati što objektivnije prateći načela novinarske struke. S druge strane, postoje građanski novinari amateri zbog kojih se nekada može stvoriti slika znatno lošije kvalitete novinarstva (Grbeša, 2005:187).

Međutim, građansko je novinarstvo omogućilo građanima, koji su do jučer bili samo publika, da i oni sudjeluju u kreiranju sadržaja, odnosno da se objavi onaj sadržaj za koji mediji nisu pokazali interes ili koji možda nisu prikazali na pravi način. Građani novinari potiču i intenzivniji politički angažman svojih sugrađana te zagovaraju njihovu aktivniju ulogu u odabiranju vijesti i definiranju tema. Tako će javnost biti upoznata s određenim događajima i vidjet će događaje točno onako kako su se i dogodili. Veći dio sadržaja koji objavljuju građani novinari ne uređuje se, nego se prikazuje u svojem „sirovom“ obliku, bez cenzure. Time se omogućuje građanima da preispitaju sadržaj koji objavljuju tradicionalni mediji, da ne uzimaju činjenice koje mediji prezentiraju „zdravo za gotovo“, da budu aktivniji i da sudjeluju u raspravama (Grbeša, 2005:188). Osim toga, građansko novinarstvo jača slobodno izražavanje i pristup medijima, ograničava nedostiznost medijskog okruženja, pruža nove mogućnosti za stilske i privlačne oblike pripovijedanja te uključuje revolucionarne promjene koje se neprestano događaju u ljudskoj komunikaciji. Građanski novinari objavljuju sadržaj vezan za različite teme, posebice za one o lokalnim problemima koje često ne možemo pronaći u „mainstream“ medijima. Važno je naglasiti da građanski novinari, u pravilu, nemaju skrivene namjere prilikom objavljivanja određenih informacija, već se uglavnom radi o stvarnoj želji da dođe do određenih promjena ili da izvijeste o onome čemu su svjedočili. S obzirom da nisu financijski vezani za oglašivače, objektivniji su i rijetko će kalkulirati prilikom odabira

informacija za objavu. Osim toga, građanski novinari uvelike pridonose i demokratizaciji društva, posebice kada je riječ o cenzuri. U političkim sustavima i državama gdje mediji ne smiju prenositi važne informacije, građanski novinari mogu postati jedini izvor točne informacije i oblik borbe za demokraciju (Peruško, 2011:256). Iz prethodno navedenih konstatacija vidljivo je da je uloga građanskog novinarstva važna i da uglavnom pozitivno utječe na društvo.

Agencija za istraživanje tržišta Zogby Interactive je provela istraživanje u SAD-u 2007. godine s ciljem istraživanja što građani smatraju koliko je novinarstvo važno za društvo. U istraživanju je sudjelovalo 5348 odraslih korisnika interneta u SAD-u. 55% ispitanika smatralo je da su blogeri važni za budućnost američkog novinarstva, a njih 74% je reklo da će građansko novinarstvo imati ključnu ulogu u budućnosti. Na pitanje 'Stvara li razvoj neovisnih internetskih medija dobre šanse za širenje profesionalnog novinarstva?', 53% ispitanika odgovorilo 'da', a na pitanje 'Ima li internet dobar utjecaj na opća kvaliteta novinarstva?', je 76% ispitanika dalo pozitivan odgovor. Također, istraživanje je otkrilo opće razočarenje tradicionalnim medijima. Unatoč izraženoj krizi povjerenja u tradicionalne medijske kanale, čak 72% ispitanika složilo se da novinarstvo ima važnu ulogu u njihovoj zajednici (Widera, 2016:205). Ovo istraživanje pokazalo je da je utjecaj građanskog novinarstva značajan i da velik broj korisnika interneta vidi budućnost u povezivanju građanskog i profesionalnog novinarstva.

4.3. Istraživanja o građanskom novinarstvu

S obzirom na dalekosežan utjecaj koji građansko novinarstvo može imati na društvo i na medijski sustav, postoje brojna istraživanja na tu temu.

Profesor Zvi Reich sa izraelskog Sveučilišta Ben Gurion 2007. godine je istraživao razlike u praksi građanskih novinara s praksom profesionalnih novinara (Kelly, 2009:37). Rezultati tog istraživanja pokazali su veliki potencijal sadržaja kojeg stvaraju korisnici, ali i poneke nedostatke mainstream novinarstva. Pokazalo se da nema velike razlike u broju izvora kojima su se koristili profesionalni i građanski novinari: 2,52 po priči za profesionalne novinare, a 2,18 za građanske. Razlike su bile u vrstama izvora, vrstama priča i nastanku priča. Priče u mainstream medijima uglavnom su bile rezultat službenih informacija, dok su se građanski novinari bavili onim pričama koje su uvelike definirane onim što Reich naziva „slučajnim

susretima“, ali i onim pričama koje se bave problemima u lokalnim sredinama. Građanski novinari koje je Reich proučavao nisu se mogli osloniti na tradicionalne izvore informacija kao što su priopćenja za javnost, službene izjave, konferencije za novinare i slično. To ih je prisililo da sami pronalaze kontakte s pričama, češće nego što su to činili profesionalci. Pokazalo se i da su građani više inicirali priče u odnosu na mainstream medije, posebno u fazi otkrivanja vijesti. S obzirom na rezultate istraživanja Reich smatra da građanske novinske organizacije nemaju mnogo izbora nego usvojiti 'inkluzivnu' uređivačku politiku, koja poziva svakoga da piše o bilo čemu u bilo koje vrijeme“ (Kelly, 2009:38).

Još jedno istraživanje o odnosu profesionalnih i građanskih novinara provela je Rabia Noor (2016), docentica na Islamskom sveučilištu znanosti i tehnologije. Podaci prikupljeni tijekom studije otkrivaju da građansko novinarstvo ne predstavlja izazove mainstream novinarstvu. Većina novinara smatra da građansko novinarstvo ne predstavlja neposrednu prijetnju mainstream novinarstvu budući da je tek u godinama formiranja. Vjeruju da mainstream mediji uživaju više vjerodostojnosti među publikom zbog razrađenog sustava funkcioniranja u kojem naglasak ostaje na točnosti i odgovornosti. Istraživanje pokazuje da publika pribjegava vijestima profesionalnih novinara u odnosu na sadržaje građanskog novinarstva. Ovo je pokazatelj da građansko novinarstvo ne može zamijeniti profesionalno novinarstvo, već ga samo nadopuniti. Činjenica da novinari građani ponekad mogu objaviti vijest na internetu čak i prije profesionalnih novinara je ono što neki ispitanici smatraju najvećim izazovom. Takva praksa na neki način smanjuje ovisnost publike o glavnim medijima. Neki ispitanici kažu da čak i ako nisu naišli na udarne vijesti građanskih novinara, postoje slučajevi u kojima je sadržaj koji su oni dali postao prvi trag za priče profesionalnih novinara (Noor, 2016:73).

Nadalje, Šejn Husejnefendić (2020), docent na Odsjeku za novinarstvo Filozofskog fakulteta u Tuzli, proveo je istraživanje na šest javnih sveučilišta u Bosni i Hercegovini s ciljem utvrđivanja percepcije građanskog novinarstva među studentima i profesorima novinarstva i komunikologije. Anketirao je 383 studenta te intervjuirao deset sveučilišnih profesora u 2018. godini. Glavna hipoteza koja je glasila: „Građansko novinarstvo utječe na potpunije i kvalitetnije izvještavanje i time doprinosi pluralnosti javne komunikacije, odnosno njenoj demokratizaciji“ potvrđena je, s obzirom da su studenti i profesori smatrali da građansko novinarstvo ima potencijal doprinijeti boljem i kvalitetnijem informiranju. 39% ispitanih smatra da je često brže i točnije od mainstream medija, a da su u nekim slučajevima objektivniji smatra 227 od 383 studenata. Također su u većini i profesori koji uočavaju značaj građanskog novinarstva u medijskoj situaciji Bosne i Hercegovine kada je u pitanju demokratizacija

komunikacije te pluralnost javne komunikacije. Osim toga, studenti i profesori smatraju da rijetki mogu biti nazvani građanskim novinarima te da ih amaterizam često diskvalificira kao izvore informacija koje bi svakako trebalo uzeti u razmatranje. Međutim, usprkos optimizmu i svjesnosti potencijala građanskog novinarstva većina ispitanika smatra da željeni utjecaj na demokratizaciju izostaje (Husejnefendić, 2020:28).

Nadalje, istraživanje o načinima na koje poneki mediteranski mediji usvajaju građansko novinarstvo u svakodnevnom korištenju, proveli su sveučilišni profesori Jaume Suau i Pere Masip (2014). Oni razlikuju nekoliko razina građanskog sudjelovanja, a to su selektivno, participativno sudjelovanje te produktivna interakcija. Selektivno sudjelovanje uključuje mehanizme personalizacije sadržaja, e-mail obavijesti i registraciju. Participativno sudjelovanje uključuje mogućnost da korisnici komuniciraju s novinarima i drugim korisnicima pomoću alata za procjenu i dijeljenje te komentara na vijesti. Posljednja razina sudjelovanja je produktivna interakcija u kojem korisnik direktno doprinosi nastajanju medijskog sadržaja. Načini na koje korisnici mogu sudjelovati su slanje priča, fotografija, snimaka, zvuka, pitanja za intervju i blogove. Analizirano je 20 online medija iz deset različitih zemalja, a pokazano je da svi nude nekakav oblik interaktivnosti, ali na različitim razinama. Alati koji dopuštaju intenzivnije sudjelovanje građana uglavnom su manje prihvaćeni, dok su oni koji dopuštaju niže intenzitete prisutniji na web stranicama medija. Shodno tome, prevladavaju selektivne i participativne mogućnosti interaktivnosti. Istraživanje je pokazalo da su navedeni oblici sudjelovanja dovoljni za zadržavanje lojalnosti čitatelja, čineći ih dijelom objavljenog sadržaja. Na taj se način građani osjećaju dijelom procesa, ali istovremeno se omogućuje mediju da i dalje zadrži kontrolu nad objavljenim sadržajem, a samim time i ulogu „gatekeepera“ (Suau & Masip, 2014:7).

Američki sveučilišni profesori Tim Vos i Ryan Thomas (2023) željeli su utvrditi definiciju i način legitimizacije participativnog novinarstva u institucionalnom diskursu. Rezultati istraživanja sugeriraju da je participativno novinarstvo izraz koji se koristi za opisivanje skupa praksi poput „bloganja“, „crowdsourcinga“ i „crowdfundinga“, povezanih zajedničkom idejom uključivanja publike u novinarstvo. Participativno novinarstvo označava stvaranje vijesti uz aktivno uključivanje publike. Ali u današnjem digitalnom dobu, novinarstvo je pronašlo različite načine za suradnju sa svojom publikom, a participativno novinarstvo samo je jedna od tih metoda. Strategije korištene za legitimizaciju participativnog novinarstva u diskursu miču fokus s ideje da bi novinari trebali srušiti svoje postojeće hijerarhije i iz temelja promijeniti svoje načine djelovanja. Ovaj su pristup predstavili jezikom koji poziva na temeljne novinarske

vrijednosti poput prikupljanja vijesti i služenja javnosti. Povezali su koncept participativnog novinarstva s uvriježenim idejama o tome što bi trebala biti misija novinarstva. Govori se o nečem novom (sudjelovanje publike), ali se to predstavlja jezikom i okvirom nečeg tradicionalnijeg (temeljne novinarske vrijednosti i misija) (Vos i Thomas, 2023:3).

Spomenuta istraživanja pokazuju da se sudjelovanje građana u medijskom okruženju prepoznalo kao korisno u teoriji, međutim mainstream mediji još su uvijek nepovjerljivi prema građana koji se amaterski bave novinarstvom te ponekad još uvijek nevoljko prihvaćaju njihove doprinose kao dio medijskog sadržaja.

4.4. Etika građanskog novinarstva

U svom članku *Novinarska deontologija*, Luka Brajnović (1997:274) na sljedeći način definira etiku: „Sa etimološkog stajališta, etika je znanost koja proučava ethos, tj. nešto karakteristično s područja običaja, uobičajenih načina ponašanja i, konačno, same naravi i prirode sposobnosti čovjeka da se ponaša na ovaj ili onaj način s nekim određenim ciljem. Smisao s latinskog izraza nalazi upravo u objašnjenju riječi ethos, lat. mor (običaj), iz kojeg proizlazi pojam moral, istoga značenja kao etika. Drugim riječima, etika proučava ljudsko ponašanje ili, jednostavnije, ljudske čine.“ (Brajnović, 1997:274).

Svaka profesija pa tako i novinarska mora se pridržavati nekih smjernica kako bi što kvalitetnije obavljala svoju zadaću. Međutim, nerijetko se pojavljuje problem, a ponajprije kod građanskih novinara. Kao što je u radu već spomenuto, namjera građana je pružiti točnu, neovisnu, pouzdanu i široku informaciju. Budući da građanski novinari nisu profesionalno osposobljeni ili o tome jednostavno ne razmišljaju, često dolazi do kršenja temeljnih etičkih prava. Također, mnogi kritičari naglašavaju da je anonimnost u građanskom novinarstvu jedna od njegovih velikih zamki, zbog čega je često nemoguće osigurati točne informacije te da u isto vrijeme autor preuzima odgovornost za objavu (Juratt, 2011:13).

Kako bi se što više suzbilo kršenje novinarskih etičkih kodeksa, Mare i suradnici su u svom priručniku *Citizen Journalism Guidelines* (2018:35) naveli nekoliko načina na koje građani mogu djelovati da izbjegnu kršenje kodeksa. Za početak, navode da bi etičko građansko novinarstvo trebalo svakog tretirati s poštovanjem kao ljudska bića. Navode kako potraga za vijestima nije dovoljna za aroganciju ili nametljivost. Zatim navode da je važno pravilno prenijeti informaciju bez dodavanja ili nagađanja. Također, građanski novinari nikada ne bi

smjeli vjerovati samo jednom izvoru, već prije objavljivanja bi trebali provjeriti priču. Nadalje, trebaju se oslanjati samo na činjenice bez dodavanja osobnog mišljenja (Mare i sur., 2018:35). Vrlo je važno i strogo se držati svojih činjenica i izvora, a izbjegavati korištenje tuđeg materijala. Osim toga preporučuju da se uvijek navode izvori, da se dodatno provjeravaju činjenice, ali da se pazi i na gramatiku (Mare i sur, 2018:36). Ovo su samo neki od načina kojima se može unaprijediti etika građanskog novinarstva, a svaki bi pojedinac za početak trebao početi od sebe.

5. ZAKLJUČAK

Novinarstvo je posljednjih dvadesetak godina pretrpjelo velike promjene, koje se ogledaju ne samo u većem broju dostupnih medija ili u novim medijskim kanalima nego je prije svega riječ o ozbiljnim strukturnim promjenama unutar profesije. Jedna od tih promjena je i fenomen nazvan građansko novinarstvo, kojeg su digitalne tehnologije napravile univerzalno pristupačnima i relevantnim. Ono postaje važan dio sadržaja i unutar službenih medija, kako javnih, tako i komercijalnih. Postalo je korisna dopuna službenim izvorima informacija te bitno pomagalo za kreiranje realnije i objektivnije slike svijeta. Sa svojim rezultatima vrši pritisak na tradicionalne medije da mu se prilagođavaju, tražeći nove puteve do svoje vjerodostojnosti. Građani više nisu samo puki promatrači i pasivni čitatelji medija, već sudjeluju u kreiranju medijskog sadržaja. Na taj im je način omogućeno da sami stvaraju sadržaj, kreiraju vijesti i dijele informacije s drugima. Ovakva vrsta novinarstva donijela je podijeljena mišljenja, ali nedvojbeno je činjenica da je građansko novinarstvo pozitivno utjecalo na društvo i na medije. Publika se osjeća uključenom, više voli biti interaktivni sudionik u stvaranju vijesti nego samo prihvaćati ono što mu „mainstream“ mediji serviraju. S obzirom da je motivacija pojedinca za ostvarivanjem građanskog novinarstva uglavnom dijeljenje relevantnih informacija i progovaranje o problemima u lokalnoj zajednici ili državi, može se smatrati da je takvo izvještavanje objektivno i realno prikazano. Budući da je većina današnjih medija u privatnom vlasništvu ta sloboda i objektivnost prilikom izvještavanja nešto je skromnija. Potrebno je naglasiti da građanski novinari nisu obrazovani za takvu vrstu posla i da zbog toga nerijetko dolazi do određenih propusta s obzirom na etičke novinarske kodekse. Budući da je građansko novinarstvo u „punom zamahu“ iznimno je važno medijski opismenjivati građane kako bi se kvaliteta novinarstva unaprijedila. Ovaj završni rad pokazao je da se građansko i profesionalno novinarstvo međusobno nadopunjuju. Građanski novinari mogu služiti kao oni koji zagrebu po površini, kako bi se profesionalni novinari uključili da dovrše posao u duhu novinarskih okvira.

LITERATURA

1. Albirini, A. (2008). The Internet in developing countries: A medium of economic, cultural and political domination. *International Journal of Education and Development using ICT*, 4(1), 49- 65.
2. Allan, S. (2013). *Citizen witnessing: Revisioning journalism in times of crisis, first edition*. Cambridge: Polity Press.
3. Bowman, S., & Willis, C. (2003). *We Media: How Audiences are Shaping the Future of News and Information*. Reston: The Media Centre at the American Press Institute
4. Brajnović, L. (1997.) Novinarska deontologija : nauka o dužnostima novinara kao moralnoj obavezi. *Hrvatska revija* 47 (2), 272–289.
5. Brautović, M. (2011). *Online novinarstvo*. Zagreb: Školska knjiga.
6. Cohen-Almagor, R. (2011). Internet history. *Intentional Journal of Technoethics*, 2 (2), 45-64.
7. Dwivedi, A. (2013). Citizen journalist. *International Journal of Communication and Media Studies*. 3 (4), 7-16.
8. Grbeša, M. (2005). Kriza javnog komuniciranja i ideja građanskog novinarstva. *Političko obrazovanje*, 1 (3), 184-196.
9. Husejnefendić, Š. (2020). Mogućnosti građanskog novinarstva u demokratizaciji komunikacije u Bosni i Hercegovini (kvantitativna analiza). *Medijski dijalozi*, 13 (1), 7-30.
10. Husejnefendić, Š. (2015). *Građansko novinarstvo u funkciji demokratske tranzicije postkomunističkih društava – studija slučaja Bosne i Hercegovine*. Doktorska disertacija. Tuzla: Filozofski fakultet Sveučilišta u Tuzli.
11. Jurrat, N. (2011). *Mapping digital media: Citizen journalism and the internet*. Open society institute: London
12. Keen, A. (2007). *The cult of the amateur: How today's internet is killing our culture*. Doubleday: New York.
13. Kelly, J. (2009). *Red Kayaks and Hidden Gold: The Rise, Challenges and Value of Citizen Journalism*. Oxford: Reuters Institute for the Study of Journalism.
14. Kunić, T. i Zgrabljčić Rotar, N. (2011). Informativni portali. N. Zgrabljčić Rotar (Ur.), *Digitalno doba: masovni mediji i digitalna kultura* (161-189). Zadar: Sveučilište u Zadru.

15. Lister, M., Dovey, J., Giddings, S., Grant, I., & Kelly, K. (2009.) *New media: A critical introduction, second edition*, Abingdon: Routledge.
16. Mare, A., Keith, H., Marimbe, S. & Mukundu, R. (2018). *Citizen Journalism Guidelines: An Electoral Reporting in Zimbabwe*. Copenhagen: International Media Support
17. McQuail, D. (2013). *Journalism and society*. London: SAGE Publications Ltd.
18. Miller, S. (2019). Citizen journalism. U: M. Karlsson, H. Örnebring, M. Carlson, Y. Chan, S. Craft, H. Sjøvaag, & H. Wasserman (Ur.) *Oxford research encyclopedia of communication - journalism studies* (1-25). New York: Oxford University Press.
19. Mučalo, M. (1999). Komercijalizacija radija – tržišna ili politička odluka. *Politička misao*, 36 (1), 228-244.
20. Mučalo, M. i Šop, S. (2008). Nova publika novih medija. *Informatologia*, 41 (1), 51-55.
21. Mučalo, M. i Frtalić, A. (2011). Radio na internetu: moda ili potreba?. *MediAnali*, 5 (10), 21-48.
22. Noor, R. (2016). Citizen Journalism vs. Mainstream Journalism: A Study on Challenges Posed by Amateurs. *Athens Journal of Mass Media and Communications*, 3 (1), 55-76.
23. Peruško, Z. (2011). *Uvod u medije*. Zagreb: Jesenski i Turk.
24. Singer, J. B., Hermida, A., Domingo, D., Heinonen, A., Paulussen, S., Quandt, T., Reich, Z. & M. Vujnovic (2011). *Participatory Journalism: Guarding Open Gates at Online Newspapers*. Chichester: Willey-Blackwell.
25. Stamenković, S. i Milenković, V. (2014). Novinarstvo između služenja javnosti i povlađivanja ukusu publike. *In medias res*, 3 (5), 630-648
26. Suau, J. & Masip, P. (2014). Exploring Participatory Journalism in Mediterranean Countries, *Journalism Practice*, 8 (6), 670-687.
27. Thurman, N. & Hermida, A. (2010). Gotcha: How newsroom norms are shaping participatory journalism online. U: S. Tunney & G. Monaghan (Ur.) *Web Journalism: A New Form of Citizenship?* (46-62). Eastbourne, UK: Sussex Academic Press.
28. Turčilo, L. (2014). Profesionalno i građansko novinarstvo: saradnja ili konkurencija. *Mediji i komunikacije*, 1 (1), 159-167.
29. Vos, T. & Thomas, R. (2023). They're Making It More Democratic: The Normative Construction of Participatory Journalism. *Digital Journalism*, 11 (6), 1-25.
30. Wall, M. (2019). *Citizen journalism: Practices, propaganda pedagogy*. Abingdon: Routledge.

31. Widera, Z. (2016). Citizen journalism – The future dilemma. U D. Petranová & S. Magál (Ur.) *Megatrends & Media: Critique in media, critique of media* (202-213). Trnava: Faculty of Mass Media Communication.
32. Zgrabljic Rotar, N. (2017). Novi mediji digitalnog doba. U Lj. Josić (Ur.) *Informacijska tehnologija i mediji* (str. 57-67). Zagreb: Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu

Mrežne stranice:

33. Brlek, I. (2009). Uslovi za građansko novinarstvo, mrežna stranica. Pristupljeno 16.7.2023. <<https://www.media.ba/bs/tehnikeforme-novinarstvo-tehnike-i-forme/uslovi-za-gradansko-novinarstvo>>
34. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. (2021). Pristupljeno 15. 7. 2023. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=27653>>.
35. Nacionalni portal za učenje na daljinu „Nikola Tesla“, mrežno izdanje. Pristupljeno 15.7. 2023. <<https://tesla.carnet.hr/mod/book/view.php?id=5428&chapterid=883>>.
36. Reuters Intitute (2023), Croatia. Pristupljeno 13.9.2023. <<https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/digital-news-report/2023/croatia/>>